

gyakran hódoltsági falvak haszonélvezeti jogát ún. officidátusát. Az Érsekújvárral kapcsolatos vizsgálatok szerint a XVI. század második felében mintegy 250 lovas és 200 gyalogos katonából 28 rendelkezett ilyenrel.

Varga J. János a váltságdíjért tartott rabok különös világába kalauzol el bennünket, mégpedig főleg a Nyugat-Dunántúl legnagyobb rabtartói, a Batthyányiak levéltárából származó adatok segítségével. A rabtartás, a rabkereskedelem, a váltságdíjak behajtása a törökkori Magyarországon pontosan kialakult szokásjog szerint zajlott. Mindez kiterjedt katonai, üzleti tevékenység volt, amelyben az egyszerű katonától a nagybirtokosig sokan vettek részt. A különböző rendű és rangú rabok és rabtartók változatos viszonyainak leírása a kötet egyik legérdekesebb írásává teszi a tanulmányt.

V. Molnár László a magyar Cid-nek nevezett híres törökverő, Thury György pályáját kíséri végig.

Domonkos György klasszikus hadtörténeti témát választott értekezése témájául. A végvárak és az ostromtechnika viszonyát elemzi a felszabadító háborúk időszakában. Véleménye szerint a várak szerepe nem csökkent a XVII. század végére sem, noha megállapítja az ostromtechnika hatékonyságának növekedését is. A részletes statisztikája alapján viszont a háború során, várak ellen indított 149 katonai akciónak mindössze 15,4%-a volt formális ostrom, míg a legtöbb vár sorsát a hadmozdulatok döntötték el, illetve tartós védekezésre képtelennek bizonyultak.

Némely kutató tagadja az erődvárosok magyarországi létét. *Gecsényi Lajos* a XVI-XVII. századi Győr példáján mutatja be, hogy számolnunk kell ezzel a településtípussal is. Az erődvárosban megszűnik a város és az erődítmény különállása, ami Győr számára nemcsak a káptalanváros ó-olasz bástyákkal történt erődítését, de a külvárosok módszeres lerombolását is jelentette. Győr város polgárságának érdekeit alárendelték a katonai szükségszerűségeknek.

Tóth István György a XVIII. századvégi vasi nemesek bibliothekáit firtatja a fennmaradt leltárak alapján. Szinte a szerzővel együtt járhatjuk be a falusi kúriákat, és tapasztalhatjuk az egykori tulajdonosok meglepő igény- és műveltségbeli különbségeit.

Kalmár János a kontribúció kérdésében folytatott csatározásokat mutatja be az 1714. évi országgyűlésen. A szokásos szereposztás szerint az udvar növelni, a rendek pedig csökkenteni igyekeztek az adó összegét. Noha a rendek törekvése nem volt sikertelen, az udvar ekkor is megtalálta a módját, hogyan kárpótolja magát.

Poór János egy 1771-ben Halléban megjelent könyv alapján arról rajzol tanulságos képet, hogy ekkoriban milyen alacsonyan állt Magyarország európai presztízse.

Szögi László az olmützi egyetem magyarországi, erdélyi és horvátországi hallgatóinak listáját teszi közzé. *Ortutay András* az Esztergom szenttamási zsidóság történetének egy rövid időszakáról közöl beszámolót, amely kiindulópontja lehet a további kutatásoknak. *Borsodi Csaba* a herceg Esterházy hitbizomány süttöri uradalmának igazgatását igyekszik feltárni a XVIII. század második felében.

A kötet záró tanulmányát *Hermann Róbert* írta, aki Görgey fel-dunai hadtestének gazdasági tevékenységével foglalkozik, amelynek a legismertebb vonatkozása a stratégiai készletek kimentése volt a bányavárosokból. Többek között ezek a készletek alapozták meg a tavaszi hadjárat sikerét.

Összességében elmondhatjuk, hogy igen tartalmas – Unger tanár úr emlékéhez méltó – kötet született, amelyet érdemes besorolnunk könyvtárunkba, bár a forgatásánál nem árt az óvatosság, mivel a gyenge ragasztás miatt könnyen lapokra hullhat szét.

Unger Mátyás emlékkönyv. Szerk. E. Kovács Péter, Kalmár János, V. Molnár László.
Bp., 1991. 296. p.

BAJÁK LÁSZLÓ

Egy aktuális könyv ürügyén

A pedagógiai könyvkiadás gondjai ismertek. Ritkább lett az új könyvek megjelenése. Káros következményét érezhetjük majd a nevelés elméletében és gyakorlatában egyaránt. Ha már ez a keserű valóság, akkor igazán illendő, hogy legalább a megjelent műveket megbecsüljük, hogy

ezekekről tájékoztatást kapjon az olvasó.

Az a könyv, amelyről itt hírt adok, a legjobb időben jelent meg. Mátrai Zsuzsa szerkesztette, és a Közoktatási kutatások sorozat új darabja. Címe: Tanterv és vizsga külföldön. Ha a kötetbe foglalt tanulmányokat sorra veszem, azonnal kiderül, hogy tartalmában többet nyújt, mint amennyit a címével ígér. Íme: Változatok az iskolastruktúrára (Mátrai Zsuzsa); Tantervi szabályozás Európában (Szebenyi Péter); Négy vizsgarendszer-modell (Mátrai Zsuzsa); A japán vizsgaközpont (Szabó Judit); A holland vizsgaközpont (Kádárné Fülöp Judit); A nemzetközi érettségi (Kardos Margit). A tanulmánykötethez Báthory Zoltán írt előszót, s erről többet is kell írnom. Első mondata így hangzik: "Normális ember nem szeret vizsgázni." Csak így egyszerűen, minden köntörfalazás nélkül. És így is folytatja. Az előszó írója bizalmat teremt a könyvhöz, megnyeri az olvasót, aki végül nem csalatkozik.

A tartalom ismertetése után nem szorul bizonyításra, hogy a kötet valóban aktuális, jó kézikönyvünk, segédeszközünk lehet az oktatási törvény és tartozékai körül kialakult szenvedélyes vitában. Nagy változások idején kötelező szakmai feladat, hogy a saját helyzetelemzés, a hazai tapasztalatok értékelése legyen az új tervek alapozása. Ugyanígy szakmai kötelezettség a külhoni állapotok számbavétele. Nemzetközi kitekintés nélkül honnan is tudhatnánk, hogy jó irányba indultunk-e el? Ez a tanulmánykötet biztonságos eligazítást ad az európai haladás fő irányairól. A szerzők tárgyilagosan mutatják be a különböző iskolastruktúrákat, s azok fejlődéstörténetét. Így arra is választ kapunk, hogy ebben vagy abban az országban miért éppen ilyen iskolaszervezet alakult ki. Megismerhetjük a különböző tantervi modelleket csaknem valamennyi európai országban (És Japánban!) Ez így valóban teljességre törő áttekintés. Amit hiányolok, az a volt szocialista országok jelenlegi helyzetének ismertetése. Jó lenne tudni, hogy a hozzánk hasonló gondokkal küzdő országok mit terveznek, merre keresik a jövő útjait.

A szerzők számbaveszik a részleteket is. Választ keresnek olyan gyakorlati kérdésekre, mint: a tantervkészítés módja, a tantervek jóváhagyása (ugyanez a tankönyvekre vonatkozóan), milyen hatással vannak a különböző tantervi modellek az iskolai önállóságra. És adnak jó összefoglalásokat is, különösen a konvergencia jelenségeiről. A szerkesztő nagy terjedelmet szánt a vizsgarendszerekkel, vizsgaközpontokkal foglalkozó tanulmányokra. Nyilvánvaló, hogy nem csupán az érdekesség kedvéért történt ez így. Ismereteink ezen a területen a leghiányosabbak, elmaradásunk kétségtelen, ebből fakadnak a féltelmek is. Az olvasónak bizonyára nem marad kétsége affelől, hogy a vizsgarendszer kidolgozása, megszervezése valóban "heroikus" feladat, ahogyan azt Báthory is írja.

Az európai helyzet ilyen szakszerű elemzése után biztonságosabban mozgunk a hazai terepen. Igaz, hogy a kötet ezért készült. A feladat viszont ezután is megmarad elvégzendő feladatnak. Mert hiába van előttünk egy gazdag, színes választék sok-sok változattal, ezekből nem nézhetjük ki a nekünk leginkább rokonszenvest, a legjobbat, a minden bajra gyógyírt adót, a mindenki számára elfogadhatót. Ilyen nincs! Megtanulhattuk, hogy nem lehet egy másutt kitűnően működő rendszert csak úgy átvenni. Ezt a hibát nem követhetjük el újra.

Az európai kitekintés azt mutatja, hogy sokféle megoldás lehet hasznos, célravezető, ha az nem idegen a társadalomtól, ha az iskola számára meg tudják teremteni a működéshez szükséges feltételeket. Úgy tűnik, hogy nem az iskolastruktúra milyensége, nem a tantervi rendszer határozza meg alapvetően az iskola minőségét. Ezek is, de legalább annyira az iskola személyi és anyagi ellátottsága, önállósága.

Újból mondom hát, hogy ennek a hasznos könyvnek az ismerete nem mentesít a további viták és a döntések gyötrelmei alól. Az egyetértést azért keresnünk kell, bármennyire fárasztó is, mert még mindig könnyebb dolog törvénykezni, mint az elfogadott törvényt végrehajtani. A végrehajtáshoz viszont elengedhetetlen a minél szélesebb körű elfogadás.

Végezetül néhány mondat a sorozatról, amely "Megjelenik az Akadémiai Kiadó és a Közoktatási Kutatások Tudományos Tanácsának gondozásában a Művelődési és Közoktatási Minisztérium tárcakutatási alapjának támogatásával". A sorozat szerkesztői: Gellériné Lázár Márta és Rét Rózsa. A hátsó-belső borítón olvasható tájékoztatás szerint eddig tizenöt kötet jelent meg a sorozatban. A szerzők névsora és a feldolgozott témák azt mutatják, hogy érdekes és érdemes kutatási eredmények jutottak el így az olvasóhoz. Jó volna hinni, hogy legalább ez a forrás nem apad el a jövőben.

Mátrai Zsuzsa (szerk.): Tanterv és vizsga külföldön, Közoktatási Kutatások Titkársága – Akadémiai Könyvkiadó, Budapest, 1991. 142 o.

PETRÓ ANDRÁS